

مازنی فولکلور وه چیکار تومبی هاکنیم؟



پختن نان محلی / عکاس: علی اسماعیل زاده کتعمانی

میراث فرهنگی مردم، زونی فرهنگ یا فولکلور اتا کلاسه از نقل آ آسنی، شعر آ خونش، نمایش، رسم آ رسوم، پیرون گوفته (پیر بئوته مثال) و زون زد هسه ک سینه به سینه از ام گت پیرون و گت مارون ب اما برسیه. این هنر آ فرهنگ با کیستی و کافه، بوور و ارزش، تاریخی و زندگی مردم ربط دارنه. مردم فرهنگ ر به طور کلی بشنه سه دسته تقسیم هاگردن:

- نقل، آسنی آ پیرون گوفته
- رسم، رسوم، هنر آ صنعت مردمی
- شعر، موسیقی آ لغز

نقل، آسنی آ پیرون گوفته

نقا آ آسنی، پیرون گوفته، زون زد، شوخی، سوت آ لغزها، ماریم بوورها و بچلندی تجربه و ارزشهای مردم هسه. نقل آ آسنی ر ونه با تاریخ آ اسم آ سن نقل گو ثبت و ضبط هاگردن. این سرچما ویمبه بعضیا مازنی ر به پارسی برگردندنه. من نپسندمبه. حفظ زون خله مهم هسه و در برگردندن بخشی از احساسات از میون شونه. بهتره هم اصل مازنی و هم ترجمه منتشر بئوته.

پیرون گوفته فشرده‌ی تجربه، خرد، آرزوها، پسند و ناپسند مردم هسه. جمع‌آوری پیرون گوفته از جنبه‌ها گوناگون مهم هسه، از اون میون زون‌شناسی و مردم‌شناسی.

رسم، رسوم، هنر آ صنعت مردمی

رسم آ رسوم مَث عروسی، عزاداری و نواجش، دندون سری، دورهم دئن و باهم دئین، ارزش‌های همهگون هسه آ در شادی آ همبستگی اجتماعی نقش اساسی دارنه. همه‌ی این رسم و رسوم ونه با جزئیات ثبت و ضبط هاکنیم و تا اونجه که امکان دارنه برگزار بئوئه. رسم و رسوم و روزهای جشن فراون مازنی وجود دارنه که ونه شناسائی و تکرار بوئه تا از یاد نشوئه. چنتا را بخام نوم بورم: آبان روز، ارت روز، اردیبهشت روز، آشتی پلا، آفتاب وضو، انجیلا من جیلا، بیش شش عید ما (مردگون عید)، بله پلا، بنه بازی، بهار خونی، تیرک سری، تیرما سیزه شو، جرب تاسر، چل کل، چله او، چله بالک، چله شور، چله مار، خرج بار، خرج ورینی، خنه ورون، خیاط سر، ده نشین، رابچه خانی، رونما، سوت خونی، سیوتیرما، شم به دس، شیربها، شیروره، شیرون کشی، شیلان، قن به دهن، قند اشکنی، کش دله، لال زن شو، مادرمه، مجمه چاشت، مجمه‌وری، مردات روز، نوروزخونی، هدیه گیرون، هف چله شو.

صنایع دستی و تولیدات بومی مثل سازه‌ونی، تلیک آ لمه‌مالی، مسگری، قایچی‌گری، فن اسیو. شاید ونه موزه برای این فن‌ها بسازیم.

اسیو و اسیوبونی و وشون ابزار کار: اسیو، او دنگه مرزه، تبره، تک تکی، تک تکی چو، تیر چو، چل، دنگ پل، دنگ تیر، دنگه چال، دنگه مرزه، او دنگه مرزه، نو

از چپون و گالش و وشون ابزار کار: ارغوت، تلم، تلم بند، تلم پاس، تلم پر، تلم پر دسته، تلم چال، تلم سات، تلم سرزن، تلم شیش، تلم کرک، تلم نخار، تل وار، تنگ لاس، تنگ و یاسه، خیک، داگر، دوش چت، سراینگن، سربسن، شونک، شونه می، شیر دوش، شیرکتی - کارکش، کال دار، کشت، کل بن، کینگه بنی، گلام، گودوش، گوک کشت، ممینه، نگه، نو، همون

کشاورزون و برزیگرون آ وشون ابزار کار: تاشه فکا، تخته مالی، تشنه دراز، تغله، تغله، تافله، تاوساجه، توم کن دره، توم لاک، تیر، تیره چو، تیم پلیس، تیم کتل، تیم لاک، جت، جتاج، جت ازال، چارشاخ، چنگه، چو بلوک، خال، ختی، خرگل، خزه، خلنگ، خیشت، داس غوله، داهره، درگز، دکلک، دکو، دمرده، دمرده زن، دنگ سرک، ده کل لیفا، دیس، رج کار، رجی کار، ردیف، سوگ، شاق ورین، کار، کانجی سفا، کرسق، کرکره، کمانی، کنگ خر، کینه، گاجمه تیر، گاجمه دسه، گاردن، لت، لغا، لفا، لیپا، ماتکل، ملغان، نارو، نیم لپری، یگ ورشن.

ام نیاکون متکی به خد بینه و بیشتر ش احتیاجها ر ش تولید کردن، از اون میون بافندگی و نخ برشتن، با ابزارها و فن‌ها: چل بال، چل پر، چلزی، خرپل، درازه راه، کتلوم، کج دیک، کجیک، کلافه زن، گل گانده، لنگه متی، میان تو. در پارچه بافی با ابزارها و فن‌ها: پی لته ای، ته کاندِه، چرخچه، دست کش، دیگ، دم، زنگاری متی، سارمخ، سخ، سر پل، سلوم علیکی، شانه، قارسک، کارچنگو، کارکش، کتلوم، گاسره، گورد شانه، گوم بزوان، لشته پوچال، لنگ پوشا، متی، مکو، نوارد، ورد، هوآء

مازرون چو فراون دارنه و مردم پیش از پلاستیک و واردات چینی، ابزار چوبی خله درس کرده. از آن میون: ازال، اناردله کن، چیپ چیپ، داغله، دوشی، قارسگ، قیلون، قولنگ، کتلوم، کاتی، کترا، کتل، کتن، کچه، کش کشی دکل، کلند، کمونه، کنا، کندل، کوتنا، لیفا، موتک چو، نرد، هارینگنه، یک کل لفا.

امه نیاکون در تولید فرآورهای شیری خله خبره بینه. از شیر پندیر، راجی، رشه، رغون، سچ، شیر سر، شیرتو، شیه، لور، ماست سر، ماک درس کرده. خله از کشورها ش فرآورهای شیری ر الان تولید انبوه کنه و در دنیا روشنه.

شعر، موسیقی آ لغز

شعر، موسیقی، خونش، مارون گهره‌سری، سماع و ... بیان احساسات، زیباشناسی مردم هسه و در زیاده‌کردن شور زندگی، تشویق به همکاری و همبستگی، رواداری، هماهنگی در هنگام کار خله‌خله نقش دارنه.

موسیقی و خونش ر ونه ضبط و ثبت ها کردن، با ساز و در موقعیتی که خوندننه. اگه فیلم بیریم که خله خله بتیره. ویشتر موارد یک خونش چند جور بخوندس بونه که اگه همه ر ثبت هاکنیم خله خوبه. ونه به صورت نت موسیقی هم بنویسیم، اگر امکانش ر داریم. مازنی خونش غم، اومید، رنج، خشی مردم زیست‌بوم مازرون هسه. حفه از بین بوره. برخی از نغمه‌ها اگر بخوایم نوم بوریم: آب کناری، آق ننه، آواز، اروس دمال، امیر خوانی، امیری، بازی حال، بیات، پرجائی حال، پیش خونی، پیش نوازی، ترکمنی، تریکه سری، تبری، توری، جلوداری، جلویی، چائوش خانی، چائوشی، چارچوبه، چارویداری حال، چپون حال، چپونی، چراغ حال، حقانی، حیدر بک و صنمبر، خارک حال، دچوبه، دشتی حال، روونی، ریزه کاری، زاری، زاری حال، سبک، سلک حال، سیلم، سما حال، سنگین، سنگین سما، سه چوبه، سیکاتک، شتر حال، شتر ناز، غریب حال، شتری، شروشور، صنم، طالب طالبا، غریب حال، کتا نوروز، کتولی، کل حال، کرد حال، کردی، کشتی مقوم، کلنج زر، کوک داری، کیجا جان، کیجا کرچال، گرهنه، گل وردی، گلّه ر بردن، گواگر، گوداری، گورگه، گهره سری، لاک‌سر سما، مثنوی، مش حال، مشقی، مقوم، مناجات، موری، نجما، نوروز خونی، ورساقتی، رابچه خوانی، ولگه سری، همه ر بردن، یک چوبه.

سماع، رقص، چکه سماع، وروری سماع ونه ثبت و ضبط بئوئه، قدم و حرکات توضیح هدا بئوئه و علاقه‌مندای وسه کلاس آموزش دِرس برقرار بئوئه. نمایش‌های سنتی و تعزیه‌ها هم ونه ثبت و معرفی بئوئه.

سوت و لغز و شوخی مازنی خله دله‌دار با معنی هسه. شوخی‌های دلنشین و طنز گزنده از خدا، پغومبر، ملا، شاه بیی تا آدم خسیس، طمع‌کار و خدخواه دارنه.

ورزش سنتی، کشتی لوچو، بازی‌ها و سرگرمی‌ها ونه ثبت و معرفی بئوئه. کشتی در مازون شکل‌های مختلف داشته و کشتی‌گیرون که پهلون گتنه خلی بینه و مردم وشون خله احترام اشتنه. وشون فن‌ها ر اگه اتی ر نوم بورم: بزکاپ، توپلیچ، ته شو، خرس اشکن، دس بازی، دست چک، دس تک، دس تو، دسرین، دس کاپ، دکله تو، دکند، دکوتک، دل دری گال، دله کاپ، دله کو، دله لینگ، دورکش هاگردن، ده کله تو، سدمه، سردست، سردنگوئن، غاز بال، کاپ، کانه، کانه چپ، کانه راست، کلندون، لنگ پیچ، میان سدمه، میاوند دوستن، وله کاب، یک سرین، یک کله تو، یک کند. بازی، سرگرمی آ نمایش مازنی که دیگه شمارش نئونه: آب امار پر بمیره یا مار، آرچی، آش پتی کا، آغوز کایی، آی سلله، اته بزه کا، اته کل توتی کل، اچین بیچین، ادنگ قلوک، ارغم بازی، آرکون ورکون، ارنگ فرلگ، اره او بله اونادنی بوشه، اسلام علیک، اوسل لو لو – اوسنگ، اسیو بازی، اشکلو ماربازی، اغوزچالی، اغوزکا، الکش ولکش، الماز دلماز، او دنگ تکو، او دنگه تیر، ایا پر تیکا پر، ایرا ویرا، این کت اون کت، این تنه این ببو، اینک را اونک راه، بادون بازی، بجول وازی، بچرتون، بزن بوروجی، بل بم بپرستن، بم بجستن، بورده بورده کا، بیجول بازی، پوتکا، تابرجا، آگردیک بازی، تب بازی کا، تب بسیک، تب به موس، تب بیته کا، تب تب کا، تب چو، تب د چله، تب کا، تب کلا، تب لت، تب نیته خری، تب تب خمیر، تب مره، تب موس، تلا جنگی، توپ توپه، تیر تیره، تیرمات تیر، تیزی، تیکاپر جیکاپر، تیرک کا، تیرکمان بازیف تیل تک کا، تیله کا، جاب جاب قایم، جا بخرده کا، جا بداکا، جابیت کا، جری جار، جز بازی سگه ای، جز بازی کفی، جز بازی ماتی، جز چالی، جز کشتی، جز کوت کوت، جفت و تاق، جنگی کاردن، جنگ مله ای، جنم کا، جوزی، جیکا پر تیکا پر، جیم جیم کا، چارخت، چارخر بازی، چار گوش، چارم بازی، چارگوشه بازی، چال بازی، چال چاش، چال چالش، چال چالک، چال چاله، چال چالی، چال چش، چال کا، چالوک کا، چاله بازی، چالی چای کا، چرخک کا، چش بسته، چش به چش، چش بیته کا، چش تریکا، چش دار، چش دار کا، چش دلی کا، چک به چک، چک داله کا، چک داهله کا، چک سر کشتی، چله مارکا، چلیک چومار، چلیک ماره کا، چمن چمن، چن چر بازی، چو بازی، چو خرسواری، چولنگ بازی، چیل کا، خال خالکه، خاله پچکا، خاله رورو، خجه جز، خربون کا، خربیس کا، خرجیز، خرجسدنک، خرجوزبوز کا، خرجین هاله، خرسواری، خرک جزبیز، خرک جوز موز، خرما تیم بازی، خره سر باردره، خرخزانی بازی، خط درکانک، خنه دله کا، خنه کا، دئنه کا، داغی، دچرخه کا، درنا بازی، درنه بازی، دست کاپ، دسه بزه کا، دکاشتکا، دکش وکش، دنقول کا، ده بیس.سی، دیواری، رابده کا، رسی رسی پمبه رسی، ریسمون بازی، ریق چینک، ریک کا، زم زم زوکا، زومی زومی، سربپری کا، سرسری، سر سنگ بن سنگ، سرکه ای بن که ای، سرملقى کا، سرنوبن نو، سلار، سلب بازی، سنگ چک چک، سنگ کشتی، سیت کا، سی دره سی

چال دره، شال کتک، شا وزیر بازی، شتر خرین، شتر روش، شر پلنگ کا، شک شک، شورده بورده، طوقه کا، فرفره کا، قاب کا، قار قار، قاطر چی کا، قال قالی بازی، کالنگ بازی، کت داشته کا، کشت به لنگر، کشتراکا، کش کا، کفتل زنی، کلارآشه، کلاچوتک، کلاحسابه، کلاغ پر، کلاگت گت، کلچور بازی، کل کا، کلک تراش، کلّه کئی تک، کله کا، کلّه مغزی، کورمینا ملک مینا، کیوبه، گادا گادا، گال مار بازی، گالی مار بازی، گره کا، گوکا، گول با بازی، گلی مار بازی، لال بازی، لپر بازی لپک بازی، لقد بازی لب لب مرمر، لم لم مرمر، لو بزه کا، لیس بر لیس، لینگ کشتی، ماقوتی، مجمع سندلی، مرده بوردن، مرغنه جنگی، مقری بازی، مقلد، ملاملا، ممد چاله، مورچین بازی، مورکا، مه قلی مه قو، میان دله، نعش، وجه کا، وسطی دهی کا، ها بربرو، هرنگ برنگ، هستم هستم، هس هس کا، هشتیک، هفت پرکا، هفت سنگ، هلی به تلی، هلی تلی، هلی گوش کشک، پره به کینگک، یک چاران، یک قل دو قل. (کا مازنی بازی هسه، چند تا بازی تکرار بیه به خاطر اینکه وشون نوم مناطق مختلف یکسون نیه.)

صنایع دستی مٹ قالیبافی، گلیمبافی، جاجیمبافی، جرب و پاتوه بافی، کوب بافی، زینت آلات سازی مٹ خفتی و گردنی، آرایش قدیمی مٹ سرمه وسمه، حنا

بورها در باره گیرا چش، آل، جن، پری، پزشکی سنتی که چچی خوبه، چچی بده، چچی گرمه چچی سرده، بخت آ اقبال هم مهمه.

تاریخ شفاهی خله مهم هسه که ثبت بئوئه. قهرمانون مردم ر تاریخ رسمی ثبت نکنده. خانه هموجور که وشون نابد ها کرده وشون خاطره ر هم نابود هاکنه.

از بین نشوئه

فولکلور آسنی، شر و خونش، رسوم، روزهای مهم و جشن، بازی و هنر ر شامل بونه. مهمترین ویژگی فولکلور زونی بئن وه هسه. قدیما فولکلور همش زونی بیه. اونگدرا رادیو تلویزیون دنی بیه. گت مار و گت پیر با وچه و وچهزا هئی زندگی کردنه. همین وسه، فولکلور، نقل آ اسانه زونی انتقال پیدا کرده. اما امروزه ارتباط میون نسلها و بئوبشروی میون اعضای خانواده خله کم بیه، خطر از میون بوردن فولکلور این اندیشههای ارزشمند و این فرهنگ و هنر بی نظیر وجود دارنه. همهی انواع فولکلور ر ونه ثبت و ضبط هاکنیم، هنر و صنعت بومی و مردمی وه موزه بسات بئوئه، تا این یادگار با ارزش گت پیر و مارون از میون نشوئه.

احد قربانی دهناری

آگه خانى و يشته بخوندين

بينه، سيما (۱۳۸۸). كتاب لالايى هاى ايرانى همراه با چهار سى دى

گروه مولفان با سرويراستارى جهانگير نصرى اشرفى (۱۳۸۱). فرهنگ واژگان تبرى با هماندهاى مازندرانى، استاربادى، گيلى، قصرانى. تهران: انتشارات احياء كتاب.

گروه مولفان با سرويراستارى حسن انوشه (۱۳۹۹). دانشنامه مازندران. تهران: نشر چشمه.

گروه مولفان با سرويراستارى طيار يزدان پناه لموكى (۱۳۹۴). قائمشهر قطب صنعت مازندران: سوادكوه، قائمشهر، كياكلا و جويبار. تهران: نشر چشمه

Georges, Robert A., Michael Owens Jones (1995). [Folkloristics: An Introduction](#). USA: Indiana University Press.

Shokri, Guiti; Jahani, Carina; Barani, Hossein (2013). [When Tradition Meets Modernity: Five Life Stories from the Galesh Community in Ziarat, Golestan, Iran](#). Uppsala: Uppsala universitet Press. (گالش ها در گذر زمان، پنج گفتگو از روستاى گال نشين زيارت، استان گلستان، ايران)

Jones, Michael Owen, "Putting Folklore To Use" (1994). Folklore. 1. https://uknowledge.uky.edu/upk_folklore/1